



Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā

Nr. 1-12/1

Izglītības un zinātnes ministrijai
pasts@izm.gov.lv

**Sociālās korekcijas izglītības
iestādei "Naukšēni"**
info@skiinaukseni.lv

Informācijai: **Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcijai**
pasts@bti.gov.lv

Ziņojums par pārbaudes vizīti Sociālās korekcijas izglītības iestādē "Naukšēni"

2021. gada 11. novembrī Tiesībsarga biroja darbinieki bija nepieteiktā pārbaudes vizītē Sociālās korekcijas izglītības iestādē "Naukšēni" (turpmāk tekstā - SKII "Naukšēni").

Vizītes mērķis - noskaidrot, kāds atbalsts ir sniegts bērniem un darbiniekiem pēc tam, kad Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (turpmāk tekstā – VBTAI) septembra beigās SKII "Naukšēni" konstatēja būtiskus bērnu tiesību pārkāpumus.

Vizītes laikā tika apskatītas bērnu izolēšanas vietas – izolators jeb "karceris" un īpašās uzraudzības vieta jeb "Namiņš", notika sarunas ar SKII "Naukšēni" direktora pienākumu izpildītāju Vinetu Melngāršu, sociālo pedagoģi Ligitu Dreiju, direktora vietnieci izglītības jomā Ligitu Ceriņu, pamatizglītības skolotāju Tatjanu Ignatjevu, pamatizglītības skolotājām un internāta audzinātājām Danu Eglīti un Ingu Mālmani. Tika noskaidrots četru bērnu viedoklis. 2021. gada 22. novembrī notika attālināta tikšanās ar SKII "Naukšēni" ārsta palīdzi Ivetu Reiziņu.

Situācijas vispusīgai izpratnei 2021. gada 15. novembrī notika attālināta tikšanās ar VBTAI vadītāju Jāni Ābeli, vadītāja vietnieci Gunitu Kovaļevsku un Bērnu tiesību aizsardzības departamenta direktori Eviju Rāceni. 2021. gada 16. novembrī notika attālināta tikšanās ar Izglītības un zinātnes ministres padomnieku juridiskajos jautājumos Jāni Ozolu un Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk tekstā – IZM) Izglītības departamenta eksperti (vispārējā izglītība) Sanitu Treimani.

[1] Viens no audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem, kas var tikt piemērots bērnam, ir ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē.¹ Sociālās korekcijas izglītības iestādē bērnu var ievietot uz laiku no viena gada līdz trim gadiem, bet ne ilgāk kā līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai, bet, ja bērns sasniedzis 18 gadu vecumu, šā audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa izpildi var turpināt saskaņā ar šā likuma 35.² pantu² vai 36.panta 1.¹ daļu³ ne ilgāk kā līdz 19 gadu vecuma sasniegšanai. Lēmumu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa — ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē, pieņem tiesnesis.⁴

Vizītes laikā iestādē bija 13 bērni. Faktiski SKII “Naukšēni” bija jāatrodas 19 bērniem, bet 2 bērniem piemērots apcietinājums un viņi atradās Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, 2 bērni – neatļautā prombūtnē, 1 bērns - apgūstot profesionālo izglītību Rīgas Valsts tehnikumā, 1 – ilgstoši slimojot. Septiņiem bērniem audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis piemērots par noziedzīgu nodarījumu, par kuru paredzēta kriminālatbildība, no tiem 2 – pēc Krimināllikuma (turpmāk tekstā KL) 175. panta otrās daļas⁵, 1 – KL 175. panta trešās daļas⁶, 1 – Kl 176. panta otrās daļas⁷, 2 – KL 180. panta pirmās daļas⁸, un 1 – KL 231. panta otrās daļas⁹. 12 bērniem – piemērots stingrāks audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis. 10 bērniem likumiskais pārstāvis ir viņa vecāki, 1- aizbildnis, 8 – ārpusģimenes aprūpes iestādes vadītājs.

No pienākumu pildīšanas ir atstādināti astoņi iestādes darbinieki - iestādes direktors D.Čākurs, direktora vietniece audzināšanas jomā U.Kronberga, trīs internāta skolotājas un 3 režīma uzraugi. Iestādes darbības nepārtrauktības nodrošināšanai ir iecelta direktora pienākumu izpildītāja Vineta Melngārša, kas vienlaikus pilda Valmieras tehnikuma direktores pienākumus. Direktora pienākumu izpildītāja pienākumus veiks, līdz tiks iecelts direktors, bet abu iestāžu vadītājas pienākumu apvienošana ir apgrūtināša, jo tehnikumā ir ap 600 audzēkņu. Ir darbinieki, kuriem ir darbnespējas lapas, ir saņemti vairāku darbinieku iesniegumi par darba attiecību pārtraukšanu. V.Melngārša informēja, ka tiek pieaicināta un piedalās IZM darba grupās par SKII “Naukšēni” darbību. Direktora pienākumu izpildītāja informēja, ka ir zināms, ka iespējama kandidāta direktora amatam ir uzrunāts, pašlaik ar IZM tiek saskaņota kandidāta atbilstība kvalifikācijas prasībām. Direktora pienākumu izpildītāja ir iepazīstināta ar trim iespējamiem plāniem: A – iestādes stiprināšana, B – iestādes slēgšana uz laiku; C – iestādes slēgšana. Vēl nav

¹ Likuma “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 6. panta pirmās daļas 8. punkts.

² Ja bērns ir sasniedzis 18 gadu vecumu un audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis — ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē — nav izpildīts bērna patvaļīgas prombūtnes dēļ, tiesnesis, izskatot sociālās korekcijas izglītības iestādes vadītāja pieteikumu, šā likuma IV nodaļā noteiktajā kārtībā lemj par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa izpildes turpināšanu sociālās korekcijas izglītības iestādē vai tā aizstāšanu ar kriminālsodu.

³ Pēc tiesneša lēmumā noteiktā laika beigām sociālās korekcijas izglītības iestādes vadītājs, pamatojoties uz bērna un (ja bērns nav sasniedzis 18 gadu vecumu) viena no viņa vecākiem (aizbildņa) iesniegumu, var lūgt tiesu bērnam (audzēknim) atļaut uzturēties sociālās korekcijas izglītības iestādē līdz mācību gada beigām. Tiesnesis iesniegumu izskata šā likuma IV nodaļā noteiktajā kārtībā.

⁴ Likuma “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 29. panta devītā daļa.

⁵ Par zādzību, ja tā izdarīta ievērojamā apmērā vai ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās.

⁶ Par zādzību, ja tā izdarīta, iekļūstot transportlīdzeklī, dzīvoklī vai citā telpā, vai ja tā izdarīta no glabātavas vai ietaises, kas savieno glabātavas, kā arī par transportlīdzekļa zādzību.

⁷ Par laupīšanu, ja tā izdarīta ievērojamā apmērā vai ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai ja tā izdarīta, iekļūstot transportlīdzeklī, dzīvoklī vai citā telpā, vai ja tā izdarīta no glabātavas vai ietaises, kas savieno glabātavas, kā arī par transportlīdzekļa laupīšanu.

⁸ Par zādzību, krāpšanu vai piesavināšanos nelielā apmērā.

⁹ Par huligānismu, ja to izdarījusi personu grupa vai ja tas saistīts ar miesas bojājumu nodarīšanu cietušajam vai ar mantas bojāšanu vai iznīcināšanu, vai ar pretošanos varas pārstāvim vai personai, kura vērsas pret sabiedriskās kārtības pārkāpšanu, vai ja tas izdarīts, lietojot ieročus, kā arī citus miesas bojājumu nodarīšanai izmantojamus priekšmetus.

skaidrs, uz kuru plānu būs virzība. Situācija iestādē ir normalizēta, ir izsludinātas internāta skolotāju un režīma uzraugu vakances uz darbinieku prombūtnes laiku. Ziņojuma sagatavošanas laikā tika saņemta informācija, ka 2021. gada 17. novembrī darba attiecības uzsāktas ar vienu režīma uzraugu.

V.Melngārša informēja, ka IZM ir noslēgusi līgumu ar trim Valsts Probācijas dienesta speciālistiem, lai normalizētu un stabilizētu bērnu un darbinieku savstarpējās attiecības. Tiek veiktas individuālas sarunas ar bērniem un darbiniekiem, kā arī kopīgas sarunas ar bērnu kolektīvu un darbinieku kolektīvu. Lai noslēgtu Valsts Probācijas dienesta darbinieku darbu, tiek plānots mediācijas aplis, lai atjaunotu savstarpējās attiecības un sadarbību. V.Melngārša atzīst, ka esošajā situācijā Probācijas dienesta darbinieku sniegtais atbalsts ir neatsverams. 2021. gada 14. novembrī tika plānots nevalstiskās organizācijas brīvprātīgais darbs, organizējot aktīvu brīvā laika pavadīšanu bērniem (pārgājiens). V.Melngārša norādīja, ka būtiski, lai iespējami īsākā laikā tiktu atrasts jauns iestādes vadītājs uz pilnu slodzi, lai nodrošinātu pamatprocesu, spētu iedziļināties bērnu un iestādes darbinieku vajadzību apzināšanā un nodrošināšanā. Ikdienas darbu - sadarbību ar bērniem nodrošina sociālais pedagogs. V.Melngārša norāda, ka darbinieki esošajā situācijā ir apjukusi, savukārt, jaunieši draud darbiniekiem, savstarpējās attiecības nav veselīgas. Direktora pienākumu izpildītāja informēja, ka iespējami īsākā laikā ir jāmaina iestādes iekšējās kārtības noteikumi.¹⁰ Vienlīdz nozīmīga ir esošo noteikumu vienveidīga piemērošana, izslēdzot darbinieku atšķirīgu interpretāciju.

[2] SKII “Naukšēni” tiek īstenotas pamatizglītības pirmā posma un otrā posma sociālās korekcijas izglītības programmas. Vizītes laikā sarunā ar direktora vietnieci izglītības jomā Ligitu Ceriņu noskaidrots, ka izglītības programmu īstenošana tiek nodrošināta, pedagogu darbs pēc VBTAI pārbaudes nav ietekmēts. Skolas darbu ietekmē vakcinācijas prasība, jo darbu pārtrauks divi skolotāji un tas skars 3 mācību priekšmetus: angļu un krievu valoda (viens pedagogs), datorika (viens pedagogs). Pedagogu aizvietošana no blakus esošās Naukšēnu vidusskolas nebūs iespējama, jo abi strādā arī tur. Risinājums situācijai tiek meklēts. Ziņojuma sagatavošanas laikā tika saņemta informācija, ka datorikas pedagoga vakance ir aizpildīta. L.Ceriņa sarunā akcentēja, ka pēdējo triju gadu laikā ir samazinājies iestādes finansējums, tādēļ pedagoģiskajam darbam darbiniekiem ir mazas slodzes. Viņas darba slodze ir 19 stundas nedēļā. L.Ceriņa pilda arī speciālā pedagoga pienākumus, kuram iestādē paredzēta 0,3 slodze, kas, viņas ieskatā, ir nepietiekama, ņemot vērā jauniešu vajadzības. Iestādē ievietotajiem jauniešiem ir grūtības izglītības apguvē, jo ir bijuši ilgstoši skolas kavējumi, izglītības apguves pārrāvumi, vajadzīgs daudz lielāks individuāls atbalsts katram bērnam, jo vienas klases skolēnu izglītības līmenis ir ļoti dažāds. L.Ceriņa atzinīgi vērtē IZM darbinieku (L.Buceniece, S.Treimane) sniegto informatīvo atbalstu pedagoģiskā procesa organizēšanai.

L.Ceriņa sarunā atzīst, ka problemātiski ir nodrošināt to jauniešu izglītību, kas ir ieguvuši pamatizglītību. Šo jauniešu izglītošanas kārtība un nodrošināšana nav noteikta SKII “Naukšēni” darbību reglamentējošos normatīvajos aktos. 2021. gada 11. novembrī no 17 iestādes audzēkņiem 1 apgūst izglītību 4. klasē, 1- 5. klasē, 1 – 6. klasē, 5 – 8. klasē, 7 – 9. klasē, 2 audzēkņi ir ieguvuši pamatizglītību. Viens audzēknis, kurš ieguvis pamatizglītību, 1. septembrī uzsācis mācības Valsts sabiedrībā ar ierobežotu atbildību “Rīgas Tūrisma un radošās industrijas tehnikumā”, par to 2021. gada 3. septembrī

¹⁰ Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 88 “Sociālās korekcijas izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi”.

noslēgts līgums starp SKII "Naukšēni", audzēkņa vecāku un audzēkni. Otram audzēknim, kurš ieguvis pamatizglītību, tālāka izglītības ieguve netiek nodrošināta, viņš tiek iesaistīts atsevišķās nodarbībās sportā. Ir grūtības nodrošināt viņam lietderīgu laika pavadīšanu. Kā norāda L.Ceriņa, iepriekš ir bijuši gadījumi, kad audzēkņi pēc pamatizglītības iegūšanas turpina izglītību Naukšēnu vidusskolā vai Rīgas Tālmācības vidusskolā, bet ne visi gadījumi ir bijuši veiksmīgi. Turklāt jāņem vērā katra audzēkņa spējas un vēlme apgūt viņa izraudzīto profesiju. Piektdienās audzēkņiem ir iespēja apgūt ēdināšanas pamatus Valmieras tehnikumā.

[3] Sociālā pedagoģe Ligita Dreija veic darbu ar audzēkņiem, sākot no viņu uzņemšanas iestādē līdz uzturēšanās beigām. L.Dreija ir atbildīga par bērnu iepazīstināšanu ar iestādē pastāvošajiem noteikumiem, tai skaitā "punktu sistēmu". Viņa ir atbildīga par iestādes sadarbību ar bērnu likumiskajiem pārstāvjiem, iestādes darbiniekiem, citiem speciālistiem ārpus iestādes. L.Dreija ir atbildīga par bērnu uzvedības vērtēšanas kārtības nodrošināšanu un uzskaiti. L.Dreija veic bērnam pienākošos atvaļinājuma dienu uzskaiti, tā piešķiršanu, sadarbību ar Valsts policijas darbiniekiem un bērna likumiskajiem pārstāvjiem, ja bērns laikā neatgriežas no atvaļinājuma un atrodas patvaļīgā prombūtnē. No L.Dreijas sarunā sniegtās informācijas un sociālā pedagoga amata apraksta ir secināms, ka L.Dreijas atbildībā ir sociālās korekcijas darba organizēšana un nodrošināšana katram iestādes audzēknim. L.Dreija norāda, ka pēc VBTAI veiktās pārbaudes attiecības ar bērniem ir saspringtas, ir grūtības ar bērnu disciplinēšanu, jo vairs netiek izmantota bērnu izolēšana izolatorā jeb "karcerī" un īpašās uzraudzības vietā jeb "Namiņā". Darbiniekiem trūkst resursu un metožu bērnu disciplinēšanai. Savukārt darbinieki baidās, ka katra darbība bērnu disciplinēšanai tiks uzskatīta par vardarbību pret bērnu. Darbinieki saskaras ar jauniešu izteikumiem "piedraudot" ziņot VBTAI. Kā piemērs tika minēts gadījums 5. novembrī, kad kāda persona iestādes teritorijā (netālu no vārtiem) nolikusi cigaretes. Jaunieši tās paņēmuši un atklāti smēķējuši iestādes telpās, ignorējuši darbinieku aizrādījumus. Smēķēšanu nav izdevies pārtraukt, līdz beigušās cigaretes. Vienlaikus tika norādīts, ka bērnu uzvedība uzlabojas pirms došanās kārtējā atvaļinājumā, jo par pārkāpumiem un nesekmību jauniešiem atvaļinājums netiek piešķirts. Grūtības ir pēc atgriešanās no atvaļinājuma, ja jaunieši ir lietojis atkarību izraisošas vielas.

L.Dreija norāda, ka iestādē ilgstoši nestrādā psihologs, kas aprūtinā pilnvērtīgu darbu ar jauniešiem, viņu uzvedības korekciju. Rehabilitācija vardarbībā cietušajiem bērniem (cietušiem pirms ievietošanas iestādē un arī tiem, kas cietuši no savstarpējās vardarbības iestādē) netiek nodrošināta. Iestādē tiek nodrošināta pamatizglītības apguve un nodrošināta disciplīnas ievērošana. Tāpat netiek nodrošināta bērnu, kas lietojuši atkarību izraisošas vielas, ārstēšana un rehabilitācija. L.Dreija norāda uz ilgstošām grūtībām piesaistīt speciālistus. Pakalpojumu pieejamību ierobežojot arī iestādes finansējums. Iestādē sociālās korekcijas nodrošināšanai būtu nepieciešams piesaistīt arī citus speciālistus – sociālo darbinieku, atkarību speciālistu, logopēdu u.c.

L.Dreija atbildīgi organizē bērnu došanos atvaļinājumos, lai ārpus iestādes tiktu nodrošināta bērnu drošība un savlaicīga atgriešanās iestādē.

Vizītes laikā tika konstatēts, ka atsevišķi bērni pēc došanās atvaļinājumā ilgstoši neatgriežas iestādē. Piemēram, pat 70, 119, 138 dienas. Lai gan par prombūtnē pavadītajām dienām tiek pagarināta bērna uzturēšanās iestādē, tiesībsarga ieskatā, minētais fakts ir satraucošs – netiek pildīts tiesas nolēmums, prombūtnes laikā nav zināms, kur bērns atrodas, no kādiem līdzekļiem tiek nodrošinātas viņa pamatvajadzības, vai netiek apdraudēta viņa drošība, turklāt dažkārt prombūtnes laikā tiek pastrādāts kāds

jauns pārkāpums, kā rezultātā bērns var nonākt un dažkārt nonāk apcietinājumā Cēsu Audzināšanas iestādē. Pārbaudes laikā tika konstatēts, ka iestāde rīkojas nekavējoties. Ja bērns nav atgriezies no atvaļinājuma, tiek rakstiski informēts bērna dzīvesvietas Valsts policijas iecirknis. Tādēļ atsevišķi būtu jānoskaidro apstākļi, kuru dēļ Valsts policija ir kavēta savlaicīgi atrast prombūtnē esošu bērnu, lai to nodotu Iestādei.

[4] Sarunā ar ārsta palīdzi Ivetu Reiziņu noskaidrots, ka viņa darbu iestādē savieno ar darbu Neatliekamajā medicīniskajā palīdzībā. Viņas darba slodze ir 12 stundas nedēļā (summētais darba laiks). Ja neatrodas maiņā otrā darbā, tad var ierasties iestādē pēc vajadzības. Noteikts konkrēts darba laiks ne vienmēr sakrīt ar bērnu vajadzību nodrošināšanu. Pēc bērna ievietošanas iestādē I.Reiziņa veic bērna apskati un sarunu par viņa veselības stāvokli. Viņa atzīst, ka izziņa par bērna veselības stāvokli ne vienmēr tiek iesniegta, kad bērns tiek ievietots iestādē. Visbiežāk izziņa tiek nosūtīta iestādei mēneša laikā. Tāda situācija nav pareiza, jo pie noteiktām saslimšanām ir nepieciešama ātra iesaistīšanās gan, lai sniegtu atbilstošu palīdzību bērnam, gan lai nodrošinātu citu bērnu drošību, piemēram, infekcijas saslimšanu gadījumos. Bērnam, uzturoties iestādē, netiek mainīts ģimenes ārsts. Vajadzības gadījumā notiek saziņa ar bērna ģimenes ārstu un vienošanās par risinājumu katrā konkrētā gadījumā. Piemēram, nosūtījuma saņemšanai pie kāda speciālista vai medikamentu recepšu saņemšanai. Akūtos gadījumos tiek izsaukta Neatliekamā medicīniskā palīdzība. Vajadzības gadījumā tiek apmeklēts kāds no pieejamajiem ģimenes ārstiem Rūjienā. I.Reiziņa nodrošina bērnu profilaktiskās apskates, vienojas ar ģimenes ārstu par bērnu vakcinēšanu, izmeklējumu veikšanu vai speciālistu apmeklējumu.

Ārsta palīdzība norāda, ka bērniem ir problēmas ar higiēnas ievērošanu, bērni tiek ievietoti netīri, netīrās drēbēs. Neievērojot higiēnu, rodas veselības problēmas – kašķis, pedikuloze, citas ādas slimības. Bērni tiek ievietoti ar ilgstoši neārstētām slimībām. Piemēram, vienam no bērniem pēc medicīniskās dokumentācijas enurēze ir konstatēta jau 2013. gadā, bet tā nav ārstēta un turpinās. Vienlaikus tiek norādīts, ka ne vienmēr izziņa par bērna veselības stāvokli ir norādīts uz atkarību problēmām, lai gan bērna stāstītais uz to norāda. Tad tiek lūgta informācija sociālai pedagoģei, vai par bērna atkarību problēmām nav norādīts tiesas nolēmumā.

Divas reizes gadā sadarbībā ar Vidzemes veselības centru tiek organizēts zobu higiēnista izbraukums uz iestādi. Bērni tiek vesti Rūjienā pie stomatologa, jo viņu zobu stāvoklis ir slikts. Īpaši tam tiek pievērsta uzmanība pirms pilngadības sasniegšanas, lai izmantotu iespēju zobus salabot bez maksas. Meitenēm tiek nodrošināts ginekologa apmeklējums.

I.Reiziņa norāda uz problēmām bērnu psihiatra un narkologa, atkarību profilakses speciālistu pieejamībā, tādēļ ir grūtības atkarību ārstēšanā un rehabilitācijā. Lai gan daļa bērnu pirms ievietošanas SKII "Naukšēni" ir regulāri un pat ilgstoši ārstējušies stacionārā Ainažos, pēdējo gadu laikā nav bijusi nepieciešamība bērņus stacionēt. Divi bērni regulāri lieto medikamentus, ambulatori apmeklē psihiatru. Medikamentus bērņiem izsniedz internāta skolotājas pēc ārsta palīga norādījumiem, izdarot ierakstu ordinācijas lapā.

Par bērnu veselības stāvokli tiek informēti likumiskie pārstāvji. Pie ārstiem - speciālistiem bērņus nogādā ārsta palīdzība kopā ar režīma uzraugu. Atsevišķos gadījumos, ja bērns jāstacionē slimnīcā, iestādes direktors pilnvaro I.Reiziņu.

I.Reiziņa norāda, ka iestādes pilnvērtīgs darbs ir apgrūtināts bez psihologa iesaistes. Bērņiem pietrūkst atbalsta un sarunu, nav iespējams viņus pietiekami uzklaustīt. Arī internāta skolotājam nav iespējams veltīt nedalītu laiku un uzmanību katram grupas

bērnām, kā tas bijis iepriekš, kad katrai internāta skolotājai bijuši piesaistīti trīs bērni. Pietrūkst individuālā darba ar katru bērnu, piemēram, pārliecināties, lai bērns ievēro personisko higiēnu, nomazgājas, motivētu bērnu to izdarīt. I.Reiziņas ieskatā, ja iestādē būtu piesaistīti arī citi speciālisti, mediķa (ārsta palīga) slodze 10-12 stundas nedēļā būtu optimāla.

[5] Darbinieku trūkuma dēļ ir grūtības ir nodrošināt maiņu darbu internāta skolotājiem un režīma uzraugiem. Vizītes laikā noskaidrots, ka skolas pedagogi aizvieto atstādinātos internāta skolotājus. Tas rada darbinieku pārslodzi un stresu. Darbinieki norāda, ka pēc VBTAI veiktās pārbaudes ir grūti strādāt, gaisotne iestādē ir saspringta. Vienlaikus atzinīgi tiek vērtēta direktora pienākumu izpildītājas iesaiste un vēlēšanās situāciju mainīt un uzlabot. Tomēr medijos izskanējusi negatīvā informācija par iestādi mazina motivāciju turpināt darbu iestādē. Darbinieku kolektīvā ir neziņa, informācija par iestādi tiek iegūta no medijiem. Darbinieki atzinīgi novērtē Probācijas dienesta darbinieku piesaisti un uzsākto darbu bērnu un darbinieku savstarpējo attiecību stabilizēšanai. Vienlaikus tiek norādīts, ka minētais nepalīdz darbiniekiem veikt pienākumus ikdienā, lai iespējami labāk spētu strādāt ar bērniem, viņus disciplinēt un motivēt. Darbiniekiem trūkst zināšanu darbam ar bērniem, kuriem ir atkarību problēmas, kuri neprot kontrolēt savu uzvedību un dusmas. Darbinieki norāda, ka bērnu savstarpējā vardarbība ir pastāvējusi arī iepriekš, bet pēdējos divos gados, tā ir izteiktāka. Bērnu starpā pastāv “ģedovščina” – īpaši pašu radīti noteikumi. Piemēram, daži bērni neēd brokastis, jo traukiem ir pieskāries kāds no “atstumtajiem” bērniem. Tādam bērnam nedrīkst pieskarties, dot roku, spēlēt sporta spēles vienā pāri u.c. Iestādes darbiniekiem ilgstoši nav izdevies šādas attiecības novērst un nepieļaut. Ziņojuma sagatavošanas laikā tika saņemta informācija, ka atsevišķu bērnu brokastu neēšana ir novērsta, visiem bērniem nodrošinot brokastošānu ēdamtelpā, nevis atsevišķi pa grupām kā iepriekš.

[6] Sarunās ar bērniem noskaidrots, ka pēc VBTAI apmeklējuma viņi jūtas droši, sarunās iesaistījās labprāt, brīvi atbildēja uz jautājumiem un neizrādīja satraukuma pazīmes. Jaunieši apstiprināja, ka šobrīd neviens netiek ievietots ne izolatorā, ne īpašās uzraudzības vietā jeb “Namiņā”. Soda veidi, kas tiek piemēroti par disciplīnas pārkāpumiem, esot punktu atņemšana. Punktu atņemšana var būtiski ietekmēt jauniešu iespējas brīvdienas pavadīt ārpus iestādes, tādēļ šobrīd visi iespēju robežās cenšoties iekšējās kārtības noteikumus nepārkāpt. Neviens no jauniešiem, ar ko tika veiktas sarunas, nebija cietis no darbinieku fiziskas vardarbības. Tomēr norādīja, ka vairāki darbinieki esot bijuši verbāli agresīvi. Jaunieši izteica kritiku par soda punktu piemērošanas metodēm, tāpat sauca to darbinieku vārdus, kuri, viņuprāt, nav objektīvi sodu punktu piemērošanā. No sarunām kopumā neizrietēja, ka bērni būtu ietekmēti vai baidītos runāt par notikušo. Drīzāk otrādi – viens puisis stāstīja, ka esot darbiniecei pateicis, ka viņa būs nākamā, kuru atlaidīs. Cits puisis jau bija sagatavojis rakstisku iesniegumu VBTAI par kādas darbinieces rīcību. Līdz ar to secināms, ka bērni šobrīd ļoti labi zina savas tiesības sūdzēties un nebaidās tās izmantot.

Sarunā ar A noskaidrots, ka viņš ir pabeidzis pamatskolu un šobrīd tālāka izglītība puisim netiek nodrošināta. Pats to pārdzīvo un saka, ka esot apelācijas sūdzībā tiesai norādījis, ka Naukšēnos nevarēšot turpināt mācīties, bet tiesa to neesot ņēmusi vērā. Pēc gada paliks 18 gadi. Tātad vesels gads vēl jāpavada bez izglītības iespējām. Brīvo laiku pavada, piestrādājot turpat iestādē. Mēnesī varot nopelnīt vairāk kā 100 *euro*. Nauda netiek izmaksāta, bet par to var kaut ko nopirkt sev, piemēram, saldumus vai drēbes. Plaši stāsta par iestādē iedibināto hierarhiju – kas ir “pacani” un kas ir “ļeviji”. Pats sevi nepieskaita ne pie vieniem, bet citi puisi norāda, ka A ir atstumtais jeb “ļevijs”.

Sarunā B stāsta, ka ir no bērnu aprūpes iestādes. Stāsta, ka viena no krimināllietām pret viņu uzsākta par zādzību no bērnu nama. Sevi pieskaita pie “pacaniem” jeb līderiem. Stāsta, ko nedrīkst darīt, lai nekļūtu par atstumto. Atklāti stāsta, ka esot bijis narkotiku atkarīgs. Bez narkotikām piedzīvojot “lomkas” un esot fiziska vajadzība pēc nākamās devas. Lietojis esot visu, kas sanācis, bet pārsvarā “vitamīnu”. Pats domā, ka, tiekot brīvībā, atsāks lietot, jo tas sagādājis prieku. Stāsta, ka nesaprotot, kādēļ divas darbinieces (nosauc konkrētus vārdus) neesot atlaistas, jo esot ļoti nejaukas un rupjas. Jaunās audzinātājas esot jaukas. Tām neviens no audzēkņiem pāri darīt negribot. Stāsta par publisko smēķēšanu, ka darbinieki neko nesot varējuši viņiem izdarīt. B iestādē ievietots līdz 18 gadu sasniegšanai. Pēc pamatizglītības apguves vēlas, lai iestādē būtu iespēja mācīties par automehāniķi un apmeklēt arī auto vadītāja kursus, lai 18 gados varētu kārtot eksāmenu un iegūt autovadītāja apliecību.

C pauž neizpratni, par kādu tieši pārkāpumu nonācis Naukšēnos. Neviens viņam neesot izskaidrojis spriedumu un arī tiesā esot visas lietas sajauktas kopā, tādēļ nesaprot, par ko ir šeit un par ko vēl viņa tiesāšana notiekot. Lieto narkotikas. Esot bijis rehabilitācijas programmā Ģintermuižā, bet par dažādiem pārkāpumiem esot atskaitīts un pakalpojumu vairs viņam nenodrošināja. Smēķēšanu neuzskata par atkarību. Smēķē kopš mazotnes. Narkotikas sācis lietot, kad nonācis krīzes centrā pēc šķiršanas no ģimenes. C ieskatā darbinieki liekot netaisnīgus sodus. Nosauc visnetaisnīgāko darbinieci, kas liekot daudz mīnusu, tā liedzot doties brīvdienās. C sarunā pauž, ka gatavojas drīz nonākt Audzināšanas iestādē Cēsīs un pieļauj domu, ka pieaudzis nonāks arī pieaugušo cietumos. Cietuma dzīve nebiedē.

D ir ļoti runīgs. 6 gadu vecumā esot nonācis ārpusģimenes aprūpē. Naukšēnos nonācis par zādzību. Esot apzaguši piedzērušos vīrieti. Kā mācību no visa esot sapratis, ka nekad nevajag izmantot zagtas kredītkartes, bet tikai skaidru naudu. Daudz stāsta par saviem sapņiem dzīvot ASV, kur ir bijis vairākas reizes viesoties pie dažādām ģimenēm. Stāsta par savu plānu uzsākt uzņēmējdarbību ASV un dzīvot pārtikušu dzīvi. Atbild uz jautājumiem, bet pie iespējas atkal novirzās pie sava stāsta par automašīnām, par ASV un tālākajiem sapņiem. Atzīst, ka iestādē neesot darbinieka, ar ko aprunāties. Zēna āda ir vienās krevelēs. Sarunas laikā kreveles noplēš un apēd. Noplēsto kreveļu vietā tek asinis.

[7] Sarunā ar VBTAI vadītāju Jāni Ābeli, vadītāja vietnieci Gunitu Kovaļevsku un Bērnu tiesību aizsardzības departamenta direktori Eviju Rāceni tika noskaidrota papildu informācija par virzību administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanā, sadarbību ar IZM un starp institūciju sadarbības grupu darbu.

VBTAI bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes SKII “Naukšēni” veikusi 2021. gada 21.septembrī un 29.septembrī. Par konstatētajiem pārkāpumiem VBTAI pirmo reizi informējusi IZM starp institūciju sanāksmē 2021. gada 6.oktobrī.

2021. gada 14.oktobrī SKII “Naukšēni” strādājusi VBTAI Krīzes komanda. Savukārt 2021. gada 28.oktobrī administratīvo pārkāpumu lietu ietvaros SKII “Naukšēni” strādājuši četri inspektori un divi psihologi (pratīšanas administratīvo lietu ietvaros). Ņemot vērā, ka IZM noslēgusi sadarbības līgumu ar Probācijas dienesta darbiniekiem, VBTAI Krīzes komanda darbu iestādē nav turpinājusi.

2021. gada 25. oktobrī VBTAI nosūtījusi SKII “Naukšēni” un IZM vēstuli par pārbaudē konstatēto un uzdevusi SKII “Naukšēni” izpildīt 24 uzdevumus bērnu tiesību ievērošanas nodrošināšanai. Konkrētu termiņu uzdevumu izpildei VBTAI nav noteikusi.

[8] Sarunā ar Izglītības un zinātnes ministres padomnieku juridiskajos jautājumos Jāni Ozolu un IZM Izglītības departamenta eksperti (vispārējā izglītība) Sanitu Treimani noskaidroti iespējamie SKII “Naukšēni” attīstības scenāriji, stabilizācijas mērķi. Iegūta

informācija par IZM līdz šim paveikto situācijas uzlabošanai un iestādes darbības nepārtrauktības nodrošināšanai. Saņemta informācija par sadarbību ar Labklājības ministriju, Tieslietu ministriju un VBTAI, pieaicinātajiem ekspertiem, starpinstitūciju sanāksmēs aktualizētajiem jautājumiem. Sarunā kā primārais tiek akcentēts SKII "Naukšēni" vadītāja atrašana un jaunas pārmaiņu komandas izveidošana, vienlaikus atzīstot, ka tas ir liels izaicinājums. Ir uzrunāti vairāki kandidāti, bet līdz šim nesekmīgi. IZM ir noslēgusi trīs līgumus (1 - 20.10.2021., 2 - 25.10.2021.) ar Valsts Probācijas dienesta darbiniekiem. IZM dotais uzdevums - organizēt krīzes intervences pasākumu īstenošanu, kas ietver sociālpsiholoģiska atbalsta sarunu īstenošanu ar SKII "Naukšēni" izglītojamajiem un personālu - gan individuāli, gan grupās, ar mērķi atrast risinājumus krīzes pārvarēšanai un iestādes darbības funkcionēšanai atbilstoši normatīvajiem aktiem. Valsts Probācijas dienesta darbinieku iesaiste sākusies 2021. gada 20. oktobrī. Brīvā laika pavadīšanai IZM piesaistījusi nevalstiskās organizācijas - 2021. gada 14. novembrī Biedrība "Bona fide Latvia" un "Mediācijas telpa" brīvprātīgo aktivitātes brīvā laika pavadīšanai, t.sk. sporta aktivitātes ārā un galda stratēģijas spēļu spēlēšana iekštelpās. Notiek sarunas par atkārtotu piedāvājumu iestādes audzēkņiem brīvdienās. Savukārt 2021. gada 27. novembrī plānots Biedrības "Resiliences centrs" brīvprātīgo vadīts iestādes audzēkņu pārgājiens ar aktivitātēm.

Tiek norādīts uz grūtībām SKII "Naukšēni" ģeogrāfiskās atrašanās dēļ nodrošināt iestādē vajadzīgos speciālistus. Piemēram, psihologu. Tiek plānots, ka jauno iestādes vadību būtu iespējams atrast 3-6 mēnešu laikā. Vienlaikus tiek norādīts, ka starpresoru līmenī tiek strādāts pie iestādes ilgtermiņa attīstības plāna, tiek vērtēts normatīvais regulējums, lai uzlabotu situāciju iestādē.

[9] Tiesībsargs SKII "Naukšēni" iepriekš ir veicis monitoringa vizītes 2016. gadā un 2019. gadā, sagatavojot tiesībsarga ziņojumus un sniedzot rekomendācijas.

2016. gadā monitoringa vizītes mērķis bija veikt izvērtējumu par vardarbības gadījumiem iestādē, to novēršanu; soda veidiem, jo īpaši brīvības ierobežošanu, un to piemērošanu. Veicot normatīvo aktu un to ievērošanas praksē izvērtējumu, tika konstatētas nepilnības normatīvajā regulējumā. Tiesībsargs jau 2016. gada oktobrī informēja¹¹ IZM par vizītē konstatēto un lūdza IZM līdz 2016. gada 10. novembrim sniegt priekšlikums tiesiskā regulējuma – Sociālās korekcijas izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumu – pilnveidei. IZM tika aicināta līdz 2016. gada 10. novembrim grozīt SKII "Naukšēni" nolikumu, nosakot iestādes audzēkņa tiesības sniegt paskaidrojumus par savas rīcības iemesliem, kādēļ apdraudēja savu vai citu personu dzīvību vai veselību, pirms tiek pieņemts lēmums par izolēšanu. Ministrija tika aicināta noteikt kārtību, kādā nepilngadīgais var apstrīdēt lēmumu par izolēšanu augstāk stāvošai iestādei. Tiesībsargs vērsa ministrijas uzmanību, ka no normatīvā regulējuma nav viennozīmīgi izprotamas SKII iekšējās kārtības noteikumu 38. un 39. punkta, likuma "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem" 35. panta un SKII "Naukšēni" nolikuma 19. punkta atšķirības.

IZM attiecībā uz tiesībsarga ieteikumu izvērtēt Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumu Nr.88 "Sociālās korekcijas izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi" un SKII "Naukšēni" nolikuma grozījumu nepieciešamību informējusi, ka saskaņā nepieciešamību precizēt jautājumus, kas saistīti ar SKII "Naukšēni" darba organizāciju. Normatīvo aktu grozījumus tika plānots iekļaut IZM darba plānā 2017. gadam ar izpildi 1. ceturksnī.

¹¹ Tiesībsarga 2016.gada 3.oktobra vēstule Nr.1–5/179.

Konstatējams, ka IZM 2017. gada 22. decembrī ir izdarījusi grozījumus (rīkojums Nr. 451) SKII “Naukšēni” nolikumā, ņemot vērā tiesībsarga ieteikumus. Attiecībā uz Sociālās korekcijas izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumu pilnveidi tiesībsarga rekomendācijas nav ņemtas vērā.

SKII “Naukšēni” tika nosūtīts tiesībsarga ziņojums par monitoringa vizītē konstatēto, sniegtas rekomendācijas darba uzlabošanai. Lai nodrošinātu darbinieku emocionālo labsajūtu, uzlabotu motivāciju un darba vidi, veicinātu pozitīvu un konstruktīvu pašnovērtēšanu (tai skaitā, atgriezenisko saiti no sava tiešā vadītāja un iestādes vadītāja), iestāde tika aicināta pārskatīt un iespējami pilnveidot atbalsta pasākumus vadītājiem un darbiniekiem un nodrošināt tos ar regulāru un efektīvu supervīziju, kvalifikācijas celšanas apmācībām (tai skaitā, kas attiecas uz vadīšanas prasmēm un tiešo pienākumu veikšanu) un citiem noderīgiem atbalsta pasākumiem. Iestāde tiek aicināta organizēt regulāras kopsapulces/tikšanās visiem darbiniekiem, lai tie savā starpā varētu pārrunāt dažādus darba jautājumus, problēmas, ar kurām saskaras, un to risinājumus, kā arī jaunas iniciatīvas, nepieciešamās aktivitātes un citus ierosinājumus.

2019. gada martā tiesībsargs veica monitoringa vizīti SKII “Naukšēni” ar mērķi veikt pēcpārbaudi par ieviesto rekomendāciju izpildi pēc 2016. gadā veiktajām pārbaudēm. Lai gan pārbaudē tika konstatēts, ka tiesībsarga rekomendācijas tika lielākoties ņemtas vērā, tiesībsargs papildus konstatēja citas problēmas bērnu tiesību ievērošanā – nepietiekama psihologa pakalpojuma pieejamība; nepamatoti īss laiks saziņai ar vecākiem; nepilnības bērnu sūdzību iesniegšanas kārtībā un izskatīšanā; neatbilstoši apstākļi telpās “Namiņā”; iestādē trūkst sociālās rehabilitācijas programmu atkarīgajām nepilngadīgajām personām un nepilngadīgajām personām, kas veikušas noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību.

Tiesībsargs aicināja SKII “Naukšēni” izvērtēt Naukšēnu muižas pagrabstāvā esošo izolatoru nepieciešamību; pārskatīt un iespējami pilnveidot atbalsta pasākumus vadītājiem un darbiniekiem un nodrošināt tos ar regulāru un efektīvu supervīziju, kvalifikācijas celšanas apmācībām un citiem noderīgiem atbalsta pasākumiem; novērst ierobežojumu pa tālruni sazināties ar ģimenes locekļiem vai bērna likumisko pārstāvi kā sodu par iekšējās kārtības noteikumu pārkāpšanu, nodrošinot iespēju bērniem biežāk zvanīt ģimenes locekļiem pa tālruni un ieviest saprātīgu sarunas laika ierobežojumu; veikt nepieciešamās darbības, lai nodrošinātu bērniem, kas ir veikuši dzimumnoziegumus vai seksuāla rakstura noziegumus, un/vai kuriem ir atkarības problēmas, nepieciešamās ārstēšanas programmas.

2019. gada oktobrī SKII “Naukšēni” direktors A.Čākurs informējis par tiesībsarga rekomendāciju ieviešanu, izņemot programmas ieviešanu bērniem, kas ir veikuši dzimumnoziegumus vai seksuāla rakstura noziegumus, jo iestādē ir tikai viens bērns, kuram tāda programma būtu nepieciešama, tādēļ nepieciešams rast individuālu risinājumu, lai bērns saņemtu nepieciešamo palīdzību.

Pārbaudē konstatētais:

1) Jauniešiem ir zināms savu tiesību aizsardzības mehānisms un viņiem ir iespēja to izmantot;

2) Darbinieki, kuri, iespējams, ir veikuši vardarbību pret iestādē ievietotajiem jauniešiem, ir atstādināti no darba pienākumu veikšanas, tātad bērni ir šķirti no iespējamiem vardarbības veicējiem;

3) Netiek izmantota bērnu izolēšana izolatorā jeb “karcerī” un īpašās uzraudzības vietā jeb “Namiņā”;

4) Bērni iestādē ir izveidojuši savu iedibināto hierarhiju, tā iekšēji nosakot bērnu sadalījumu, atstumjot atsevišķus bērnus un izturoties pret viņiem pazemojoši. Minēto hierarhiju iestādē nav izdevies novērst. Tiesībsarga ieskatā tas ir izskaidrojams arī speciālistu trūkumu;

5) Iestādē ilgstoši ir psihologa vakance, tādēļ netiek nodrošināts pilnvērtīgs korekcijas darbs ar bērniem, netiek nodrošināts atbalsta komandas darbs;

6) Iestādē trūkst sociālās rehabilitācijas programma atkarīgajām nepilngadīgajām personām, ir grūtības nodrošināt psihiatra, narkologa, atkarību speciāla konsultācijas;

7) Iztrūkst individuālais darbs ar bērniem, nav speciālistu, kas to īstenotu, katram bērnam nav “piesaistes jeb uzticības persona”, bērniem trūkst individuālu sarunu, ar esošajiem resursiem nav iespējams nodrošināt bērna tiesības tikt uzklautam;

8) Bērniem, kuri iestādē ir piedzīvojuši vardarbību, kā arī bērniem, kuri cietuši no vardarbības pirms ievietošanas iestādē (no seksuālas vardarbības, pamešanas novārtā, fiziskas vardarbības u.c.), netiek nodrošināts valsts finansēts pakalpojums atbilstoši 2009. gada 22. decembra Ministru kabineta noteikumos Nr.1613 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību” (turpmāk tekstā – MK noteikumi Nr. 1613) noteiktajam;

9) Bērniem netiek nodrošinātas speciālistu rekomendācijas, kas sniegtas ārpus iestādes, piemēram, psihiatra rekomendācija – nodrošināt psihoterapiju, psihologu rekomendācijas atbilstoši psiholoģiskās izpētes rezultātiem u.c.;

10) Iestādē bērnu un darbinieku attiecības ir saspringtas, ir grūtības ar bērnu disciplinēšanu, darbiniekiem trūkst atbalsta un zināšanu bērnu disciplinēšanas metožu piemērošanā, kas rada jauniešu pārkāpumus iestādē – iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumus un bērna pienākumu iestādē neievērošanu, noteikumu sabiedrībā, savstarpējās attiecībās un attiecībās ar darbiniekiem neievērošanu. Dažkārt jauniešu rīcība būtu izvērtējama administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros;

11) Gan no sarunām ar iestādes darbiniekiem, gan no sarunām ar jauniešiem ir secināms, ka atvaļinājuma piešķiršana ir viena no svarīgākajām pozitīvās disciplinēšanas metodēm, kas liek jauniešiem ievērot iestādes iekšējās kārtības noteikumus un iesaistīties izglītības procesā, lai gūtu pozitīvu novērtējumu mācību priekšmetos. Sarunā ar L.Dreiju noskaidrots, ka bērnam pamatatvaļinājums ir skolas brīvlaiks, izņemot vasaras brīvlaiku, kad par atvaļinājuma ilgumu un laiku lemj Iestādē izveidota metodiskā komisija. Parasti pamatatvaļinājums vasarā tiek noteikts sešas nedēļas. Atbilstoši SKII “Naukšēni” 2021. gada 17. marta Iekšējiem noteikumiem Nr. 2021/2 “Kārtība, kādā audzēkņiem piemēro pamudinājumus” bērniem ir iespējams iegūt papildatvaļinājumus pie katra no pamatatvaļinājuma un arī svētku dienās, piemēram 18. novembrī. Jāatzīst, ka Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumos Nr. 88 “Sociālās korekcijas izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi” nav pietiekami skaidri un saprotami noteikts, kas ir pamatatvaļinājums un kā to piemērot skolas vasaras brīvlaikā;

12) Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumu Nr. 88 “Sociālās korekcijas izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 35. punktā noteikts, ka atvaļinājuma laikā direktors var uzlikt par pienākumu bērnam reģistrēties dzīvesvietas pašvaldībā, līdzīgi ņemot iestādes izziņu par atvaļinājuma piešķiršanu. Praksē tika konstatēts, ka SKII “Naukšēni” pirms jaunieša došanās atvaļinājumā saskaņo laikus, kuros jauniešiem jāierodas viņa dzīvesvietas Valsts policijas iecirknī pie nepilngadīgo lietu inspektora. Tātad jauniešiem atvaļinājuma laikā reģistrējas nevis dzīvesvietas pašvaldībā, bet Valsts

policijā, tādēļ būtu jāizvērtē, vai minētā tiesību norma ir jāpārskata atbilstoši praksei vai jāpiemēro atbilstoši normatīvajā aktā noteiktajam;

13) Pedagogi aizpilda iztrūkstošo internāta skolotāju vakances, strādā garas darba stundas un ir pārslodzē;

14) SKII “Naukšēni” tiek īstenotas pamatizglītības pirmā posma un otrā posma sociālās korekcijas izglītības programmas. Jauniešiem pēc pamatizglītības ieguves nav iespējams apgūt viņu spējām un interesēm atbilstošu tālāku izglītību, tādēļ netiek nodrošinātas viņu tiesības uz izglītību. Attiecībā uz šiem jauniešiem nav piemērojams MK noteikumos Nr. 88 noteiktais. Secināms, ka attiecībā uz iestādē ievietotajiem jauniešiem, kuri ir ieguvuši pamatizglītību, nav izstrādāts normatīvais regulējums tālākas izglītības apguves nodrošināšanā, tādēļ nav iespējams sasniegt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē mērķi un uzskatāms, ka tas tiek īstenots formāli;

15) nav pilnībā skaidra bērnu likumisko pārstāvju iesaiste – pienākumi un atbildība bērna vajadzību nodrošināšanai laikā, kad bērns atrodas SKII “Naukšēni”. Piemēram, apģērba, apavu, higiēnas preču, medikamentu nodrošināšanā, iesaistīšanās bērna veselības aprūpes nodrošināšanā, speciālistu rekomendāciju izpildē u.c.;

16) SKII “Naukšēni” nolikumā nav noteikta sociālās korekcijas organizācija iestādē;

17) Lai arī IZM sadarbojas ar citām ministrijām un ekspertiem, notiek starpinstitūciju sanāksmes, tomēr nav krīzes vadības komandas un izstrādāts rīcības plāns un sistēma nekavējošai situācijas stabilizācijai SKII “Naukšēni” ikdienā. Centieni panākt situācijas normalizāciju ir fragmentāri, bez izstrādātas sistēmas ar noteiktiem mērķiem un uzdevumiem. Piemēram, ir piesaistīti Valsts Probācijas dienesta darbinieki konkrēta uzdevuma veikšanai, bet nav konstatējams, ka paralēli tam tiek nodrošināti citi atbalsta pasākumi jauniešiem un darbiniekiem, kas vitāli nepieciešami, lai novērstu krīzes situāciju iestādē. Piemēram, VBTAI krīzes komanda neturpināja darbu tādēļ, ka IZM pieaicināja VPD darbiniekus situācijas stabilizēšanai. Tiesībsarga ieskatā, koordinējot darbu, vienojoties par katras iestādes veicamajiem uzdevumiem, ir iespējams strādāt un sniegt atbalstu jauniešiem un darbiniekiem gan VPD darbiniekiem, gan VBTAI krīzes komandai, gan piesaistīt arī citus speciālistus, kas sniegtu atbalstu krīzes situācijā;

18) Atzinīgi vērtējama VPD speciālistu piesaiste darbinieku un jauniešu savstarpējo attiecību normalizēšanai un sabiedrisko organizāciju piesaistīšana bērnu brīvā laika jēgpilnai pavadīšanai;

19) Vizītes un ziņojuma sagatavošanas laikā netika konstatēts, ka IZM pārstāvji pēc VBTAI konstatētā būtu apmeklējuši SKII “Naukšēni” klātienē vai attālināti būtu uzklāstīti iestādes darbinieki, apzināta faktiskā situācija un vajadzības gan krīzes situācijas tūlītējai novēršanai, gan iestādes darba uzlabošanai ilgtermiņā. IZM pārraudzībā esošā tiešās pārvaldes iestāde - Izglītības kvalitātes valsts dienests veicis pārbaudi 2021. gada 13. oktobrī. Izglītības kvalitātes valsts dienesta kompetencē ir kontrolēt izglītības procesu, bet ne SKII “Naukšēni” darbību kopumā, tai skaitā sociālās korekcijas organizēšanu. IZM atzīst, ka sociālās uzvedības korekcija nav viņu specifika, ministrija var nodrošināt izglītību, bet uzvedības korekcija ir starpministriju joma. IZM viedoklim var piekrist. Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikts, ka bērna tiesību aizsardzība īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām.¹² Likumdevējs ir noteicis, ka SKII “Naukšēni” ir IZM padotības iestāde, IZM ir atbildīga

¹² Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta trešā daļa.

par sadarbību ar ministrijām, citām valsts institūcijām, pašvaldībām, piesaistot sabiedriskās organizācijas, jomas ekspertus, lai SKII "Naukšēni" darbotos atbilstoši mērķim, kādam iestāde izveidota;

20) Nenotiek pilnvērtīga informācijas apmaiņa starp IZM un SKII "Naukšēni" darbiniekiem. Starpinstitūciju sanāksmēs ir pieaicināta SKII "Naukšēni" direktora pienākumu izpildītāja, bet, ņemot vērā, ka viņai nav iepriekšējās pieredzes iestādes darbā, iestādes darbinieku (pārstāvja) līdzdalība ir nepietiekama. Informāciju darbinieki iegūst no medijiem, neziņa rada trauksmi darbiniekos, veicina lēmuma par darba attiecību izbeigšanu pieņemšanu;

21) Lai gan IZM kā svarīgāko uzdevumu norāda iestādes vadītāja nomainīšanu un komandas izveidošanu, tiesībsarga ieskatā, IZM nav izmantojusi visus iespējamus resursus, lai gūtu rezultātu. Ziņojuma sagatavošanas laikā tika noskaidrots, ka publiski ir izsludināta pieteikšanās uz internāta skolotāju, režīma uzraugu, psihologa vakancēm. Vienlaikus nav konstatējams, ka konkrētu speciālistu pieejamībai iestādes darbam ir lūgts atbalsts profesionālajām organizācijām, piemēram, Latvijas bērnu psihiatru asociācijai, Latvijas Narkologu asociācijai, dažādām psihologu biedrībām u.c.

Uz iestādes vadītāja amatu vakance nav izsludināta. Kā skaidro IZM pārstāvji, uz direktora amata vietu konkurss nav sludināts, jo esošais direktors D.Čākurs par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem ir atstādināts uz laiku, kamēr tiek veikts administratīvā pārkāpuma process. Sarunās ar IZM pārstāvjiem noskaidrots, ka minētajam amatam tiek uzrunāti konkrēti cilvēki.

Jāatzīmē, ka administratīvā pārkāpuma izskatīšanas procesu var pagarināt uz laiku, kas nepārsniedz četrus mēnešus no dienas, kad pieņemts lēmums par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu. Turklāt esošajam direktoram D.Čākuram būs tiesības izmantot valstī noteikto tiesību aizsardzības mehānismu un pārsūdzēt VBTAI lēmumu, ja tas viņaprāt būs netaisnīgs. Tādā gadījumā tiesvedība var aizņemt ilgāku laiku. Tādā gadījumā nevar izpildīties IZM iecerētais par jaunas komandas izveidi paredzētajā 3-6 mēnešu laikā, bet kavēšanās ar situācijas uzlabošanu SKII "Naukšēni" nav pieļaujama.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto, ka Tiesībsarga birojs iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu **Izglītības un zinātnes ministriju nekavējoties:**

1) izveidot krīzes vadības komandu nekavējošai situācijas stabilizēšanai SKII "Naukšēni", pieaicināto iestāžu un speciālistu rīcības koordinēšanai noteikt krīzes komandas vadītāju. Izstrādāt īstermiņa rīcības plānu, paredzot konkrētus uzdevumus, kas veicami steidzamai situācijas stabilizēšanai;

2) nodrošināt darbiniekiem individuālu psiholoģisku atbalstu, piesaistot psihologu (-us), gan atbalstu darbinieku kolektīvam kopumā, atvēlot tam pietiekamu finansējumu; nodrošināt darbiniekiem supervīzijas;

3) organizēt darbiniekiem mācības par bērnu disciplinēšanas metodēm, ņemot vērā iestādes darba specifiku;

4) uzlabot komunikāciju ar SKII "Naukšēni" darbinieku kolektīvu, uzlabot darbinieku (pārstāvja) līdzdalību situācijas risināšanā;

5) apsvērt iespēju publiski izsludināt vakanci uz SKII "Naukšēni" direktora pienākumu izpildītāja amatu, ne tikai uzrunāt konkrētas personas;

6) izvērtēt SKII “Naukšēni” darbību reglamentējošos normatīvos aktus, tai skaitā iekšējos dokumentus, lai nodrošinātu bērnu tiesību ievērošanu. Vienlaikus pievērst uzmanību šādiem aspektiem:

- sadarbības ar vecākiem regulējums;
- sistemātiska pozitīvas uzvedības pastiprināšana punktu atņemšanas vietā;
- paškontroles prasmju attīstīšana bērniem;
- atvaļinājuma piešķiršanas kārtība;

7) izvērtēt nepieciešamību SKII “Naukšēni” sociālās korekcijas īstenošanai paplašināt speciālistu atbalsta komandu, piemēram, ar sociālo darbinieku, nodrošināt psihoterapeita piesaisti, kad to rekomendējis kāds no speciālistiem (ārstniecības persona, psihologs u.c.);

8) izvērtēt nepieciešamību aizstāt izglītības psihologu ar klīnisko psihologu, nosakot pilnu darba slodzi, elastīgu darba laiku un konkurētspējīgu atalgojumu, lai veicinātu speciālista piesaisti.

SKII “Naukšēni”:

1) nekavējoties vērsties Latvijas Bērnu fondā, lai bērniem, kuri cietuši no prettiesiskām darbībām, nodrošinātu nepieciešamo palīdzību atbilstoši 2009. gada 22. decembra Ministru kabineta noteikumos Nr.1613 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību” noteiktajam;

2) nodrošināt speciālistu rekomendāciju, kas sniegta ārpus iestādes pirms bērna ievietošanas SKII “Naukšēni, izpildi;

3) ja bērns apdraud savu vai citu personu dzīvību vai veselību, izmantot ievietošanu izolatorā atbilstoši likuma “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 35.pantā noteiktajam;

4) uzlabot bērnu informēšanu par SKII “Naukšēni” iekšējās kārtības noteikumiem, sagatavojot iekšējās kārtības noteikumus rakstiski bērniem saprotamā veidā divos eksemplāros – vienu izsniedzot bērnam, otru ar bērna parakstu par iepazīšanos ievieojot bērna lietā iestādē.

Tiesībsargs turpinās darbu, lai veicinātu atsevišķu bērnu tiesas nolēmumu izpildi un Valsts policijas iesaistīšanos neatļautā prombūtnē esošo bērnu meklēšanā. Par konstatēto tiesībsargs informēs atbildīgās iestādes.

Lūdzu līdz **2021. gada 30. decembrim** informēt par paveikto un plānoto.

Tiesībsargs

Juris Jansons

Laila Henzele,
laila.henzele@tiesibsargs.lv
Laila Grāvere,
laila.gravere@tiesibsargs.lv
Zanda Rūsiņa
zanda.rusina@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu